

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 15. října 2020 ve věci č. 40495/15, 37273/15 a 40913/15 – Akbay a ostatní proti Německu

Senát páté sekce Soudu rozhodl jednomyslně, že došlo k porušení práva prvního a druhého stěžovatele na spravedlivý proces dle článku 6 Úmluvy, jelikož je vnitrostátní soudy uznaly vinnými z trestné činnosti spáchané v důsledku policejní provokace, a to na základě důkazů, jež pocházely z této utajené operace. Soud neshledal porušení ve vztahu k třetímu stěžovateli, neboť naznal, že jeho jednání nebylo policií vyprovokováno.

I. Skutkové okolnosti

Manžela první stěžovatelky, jistého N. A., začala v roce 2009 policie podezřívat z prodeje drog. Toto podezření se nepodařilo potvrdit ani po použití policejních odposlechů, které odhalily komunikaci N. A. v kódovaném jazyce o velkých finančních sumách. V únoru 2010 byl N. A. kontaktován policejním informátorem M., jenž mu na základě pokynů policie nabídl možnost zdánlivě bezpečného pašování drog do Německa. N. A. po opakovaných nabídkách souhlasil. Přestože N. A. tvrdil, že má kontakt na osoby, které mu drogy v zahraničí zajistí, nebylo tomu tak, což bylo orgánům činným v trestním řízení známo. N. A. se nakonec obrátil na druhého stěžovatele, který fungoval jako zprostředkovatel dalších kontaktů, a na třetího stěžovatele, který měl zásilku s cca 100 kg kokainu převézt z nizozemského přístavu Bremerhaven do Berlína. N. A., druhý i třetí stěžovatel byli v srpnu 2011 během přepravy drog z Bremerhavenu zatčeni a odsouzeni k trestu odnětí svobody, přičemž výše trestu N. A. a druhého stěžovatele byla v důsledku závěru o použití policejní provokace významně snížena. Stěžovatelé se v dalším řízení domáhali toho, že trestní řízení s nimi mělo být v důsledku použití policejní provokace zastaveno. Krátce po vyčerpání posledního opravného prostředku N. A. zemřel.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODS. 1 ÚMLUVY

1. K přijatelnosti

Soud se nejprve zabýval otázkou, zda lze první stěžovatelce, manželce N. A., přiznat postavení oběti ve smyslu článku 34 Úmluvy. V případech, kdy přímá oběť porušení práv podle Úmluvy zemře ještě před podáním stížnosti k Soudu, lze přiznat aktivní legitimaci jiným osobám pouze v případě, že daná stížnost má přímý vliv na jejich práva, nebo pokud se týká otázky obecného zájmu související s „respektováním lidských práv“ a stěžovatelé, resp. dědicové, mají na přezkoumání věci legitimní zájem (*Micallef proti Maltě*, č. 17056/06, rozsudek velkého senátu ze dne 15. října 2009, § 48). U stížností namítajících porušení článků 5, 6 nebo 8 Úmluvy Soud přiznal postavení oběti také blízkým příbuzným, kteří prokázali svůj morální zájem na tom, aby zprostili zesnulou oběť jakéhokoliv konstatování viny nebo aby ochránili dobrou pověst svou a své rodiny, případně pokud doložili svůj hmotný zájem v důsledku přímého dopadu na svá majetková práva (*Centre for Legal Resources jménem Valentina Câmpeană proti Rumunsku*, č. 47848/08, rozsudek ze dne 17. července 2014, § 100).

Soud konstatoval, že první stěžovatelka má, jakožto blízký příbuzný N. A., legitimní zájem na zrušení odsuzujícího rozsudku, čehož by se na vnitrostátní úrovni mohla domáhat, shledá-li Soud porušení článku 6 Úmluvy. Projednávaná stížnost nadto nastoluje otázky obecného zájmu. Soud proto naznal, že první stěžovatelka je aktivně legitimována k podání stížnosti. Otázku, zda N. A., druhý a třetí stěžovatel ztratili postavení oběti, se Soud rozhodl posoudit společně s meritem stížnosti.

2. K odůvodněnosti

Stěžovatelé v řízení před Soudem namítali, že došlo k porušení jejich práva na spravedlivé řízení ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy, neboť byli usvědčeni z trestného činu, kterého se dopustili v důsledku policejní provokace, a to na základě důkazů, jež pocházely z této utajené operace.

a) Shrnutí obecných zásad vyplývajících z judikatury Soudu

Soud připomněl, že při posuzování podobných policejních operací v prvním kroku zkoumá, zda šlo o policejní provokaci či navádění (tzv. hmotněprávní složka). Následně přistoupí k procesní složce a zkoumá, zda v řízení nebyly použity důkazy získané právě při provokaci. Pokud jde o hmotněprávní složku testu, tedy zda došlo k policejní provokaci, Soud se zabývá otázkou, zda utajená operace nezašla nad rámec pasivního vyšetřování. Soud přihlíží ke skutečným důvodům, jež vedly ke spuštění utajované operace, k jednání orgánů, které ji provedly, jakož i k tomu, zda existovalo objektivní podezření, že je stěžovatel zapojen do trestné činnosti či že měl tendenci páchat trestné činy (*Bannikova proti Rusku*, č. 18757/06, rozsudek ze dne 4. listopadu 2010, § 38). V tomto ohledu Soud již v minulosti konstatoval, že vnitrostátní orgány nemají pádný důvod podezřívat stěžovatele ze zapojení do obchodování s drogami, má-li čistý trestní rejstřík, v minulosti proti němu nebylo vedeno trestní řízení a neexistovaly jiné skutečnosti, jež by nasvědčovaly tomu, že by se stěžovatel do obchodování s drogami zapojil, aniž by byl kontaktován policií (*Edwards a Lewis proti Spojenému království*, č. 39647/98 a 40461/98, rozsudek velkého senátu ze dne 27. října 2004, § 46 a 48; *Khudobin proti Rusku*, č. 59696/00, rozsudek ze dne 26. října 2006, § 134). Soud se dále zabývá otázkou, zda byl na stěžovatele vyvíjen nátlak, přičemž o tom, že utajovaná operace zašla nad rámec pasivního vyšetřování, svědčí např. okolnost, že vyšetřovatelé kontaktovali stěžovatele z vlastní iniciativy, obnovili svou nabídku i přes jeho počáteční odmítnutí, byli neodbytní, jimi navrhovaná cena přesahovala cenu obvyklou či apelovali na stěžovatelův soucit s poukazem na abstinenční příznaky (*Veselov a ostatní proti Rusku*, č. 23200/10, rozsudek ze dne 2. října 2012, § 92).

Soud již v minulosti konstatoval, že trestná činnost osoby může být vyprovokována policií i v případě, kdy s ní nebyla v přímém kontaktu, avšak podílela se na jejím spáchání jako účastník (*Lalas proti Litvě*, č. 13109/04, rozsudek ze dne 1. března 2011, § 41 a násl.). V této souvislosti Soud přihlíží ke skutečnosti, zda policie mohla předpokládat, že se jimi oslovený subjekt obrátí na další osoby; zda byly činy této osoby závislé na jednání policie; a zda vnitrostátní soudy takovou osobu označily za účastníka trestného činu (*Ciprian Vlăduț a Ioan Florin Pop proti Rumunsku*, č. 43490/07 a 44304/07, rozsudek ze dne 16. července 2015, § 84–94).

Soud poté připomněl, že i v případě, kdy shledá, že stěžovatel byl k trestné činnosti vyprovokován, je namístě přistoupit k procesní složce testu (*Matanović proti Chorvatsku*, č. 2742/12, rozsudek ze dne 4. dubna 2017, § 134) a zkoumat, zda nedošlo k použití důkazů získaných v důsledku policejní provokace (*Lagutin a ostatní proti Rusku*, č. 6228/09, rozsudek ze dne 24. dubna 2014, § 117) a odsouzení jedince za trestnou činnost, k níž byl vyprovokován (*Grba proti Chorvatsku*, č. 47074/12, rozsudek ze dne 23. listopadu 2017, § 95). Je-li tomu tak, následky nezhojí ani značné zmírnění trestu (*Furcht proti Německu*, č. 54648/09, rozsudek ze dne 23. října 2014, § 68–69), ani doznání obviněných ke spáchání vyprovokované trestné činnosti (*Ramanauskas proti Lotyšsku*, č. 74420/01, rozsudek velkého senátu ze dne 5. února 2010, § 72).

b) Použití těchto zásad na projednávanou věc

Posouzení situace N. A. a druhého stěžovatele

Co se hmotněprávní složky testu týče, Soud shrnul, že je jeho úkolem posoudit, zda byli stěžovatelé policejním zásahem navedeni ke spáchání trestného činu, kterého by se bez vlivu policie jinak nedopustili. Ve vztahu k N. A. Soud konstatoval, že přestože neměl záznam v trestním rejstříku a nebyl nikterak zapojen do pašování heroinu, z čehož ho policie zpočátku podezřívala, policie s ním prostřednictvím informátora M. po rok a půl udržovala kontakt. Přitom jej M. opakovaně vybízel k zosnování dovozu drog prostřednictvím zdánlivě bezpečné trasy. Informátor M. měl stejně tak jako

tajný agent K. vystupující jako pracovník přístavu významný finanční zájem na tom, aby byli stěžovatel a jeho komplicové přistiženi při činu; oba byli motivováni odměnou ve výši 50 tis eur. Byla to právě existence této bezpečné trasy vytvořené policií, jež přiměla N. A. k dovozu velkého množství drog za pomoci osob, se kterými se N. A. v Nizozemsku náhodou seznámil.

Druhý stěžovatel, přítel N. A., neměl žádný předchozí záznam v trestním rejstříku za drogovou trestnou činnost a ani další skutečnosti nenasvědčovaly tomu, že by se do obchodování s drogami v minulosti zapojil. Soud shledal, že to i v jeho případě byla právě existence bezpečné trasy vytvořené policií navozující dojem snadného zisku velké finanční sumy, která jej vedla k tomu, aby se podílel na převozu drog v přístavu za asistence agenta K. vydávajícího se za pracovníka přístavu. Soud proto učinil závěr, že trestná činnost N. A. a druhého stěžovatele byla vyprovokována policií, neboť by k jejímu spáchání jinak nedošlo.

Co se procesní složky testu týče, je pravda, že vnitrostátní soudy nepřikládaly důkazům získaným v důsledku policejní provokace příliš velkou váhu, jelikož se výpovědi informátora a vyšetřovatelů značně lišily od vylíčení skutku, jak jej popsali ve svém doznání obvinění. Soud však podotkl, že tito neměli jinou možnost, jak poukázat na policejní provokaci, než se ke spáchání trestné činnosti doznat. Dle názoru Soudu tak vnitrostátní soudy buď neměly k výpovědím a doznáním vůbec přihlížet, nebo měly učinit jiné úkony, jež by měly obdobné důsledky jako nepřipuštění takových důkazů.

Soud si povšiml, že zatímco obecné soudy rozhodovaly v projednávané věci před vydáním klíčového rozsudku Soudu ve věci *Furcht proti Německu* (cit. výše), ústavní soud vynesl svůj rozsudek teprve několik měsíců po něm. Ve svém odůvodnění se k jeho závěrům obšírně vyjádřil ve snaze shrnout jeho poselství pro budoucí rozhodování obecných soudů o podobných případech. Ústavní soud nicméně naznačil, že část důkazů použitá proti druhému stěžovateli nemusela být plně vyloučena, když dovodil, že případ N. A. a druhého stěžovatele je třeba odlišit od situace stěžovatele ve věci *Furcht proti Německu*. Soud však shledal, že pro toto odlišení nevidí důvody.

Soud proto rozhodl, že přestože vnitrostátní soudy shledaly, že N. A. i druhý stěžovatel byli naváděni policií a v návaznosti na to jim snížily výši trestů na méně než polovinu obvyklé trestní sazby, jimi vyvozené důsledky ohledně důkazů získaných při provokaci nebyly dostatečné, a nedostály tak požadavkům čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Z uvedeného důvodu k porušení tohoto ustanovení ve vztahu k N. A. a druhému stěžovateli došlo.

Posouzení situace třetího stěžovatele

Naproti tomu třetí stěžovatel nebyl v přímém kontaktu s policií ani s osobami, které jednaly podle jejích instrukcí. Ačkoli byl v minulosti trestně stíhán za drogové trestné činy, policie neměla informace, že by byl zapojen do pašování drog spolu s N. A. Policie předpokládala, že N. A. za účelem pašování zkontaktuje další osoby, tak jako tomu bylo v případě třetího stěžovatele. K jeho námitce, že vyprovokování pašování drog u N. A. vedlo k závažným procesním pochybením týkajícím se všech účastníků, Soud uvedl, že z jeho judikatury nevyplývá, že by otázky ohledně porušení článku 6 Úmluvy vyvstávaly automaticky ve vztahu ke všem spolupachatelům, i když nebyli k trestnému činu policií vyprovokováni přímo ani nepřímo. Třebaže i v případě třetího stěžovatele platilo, že byl díky popisu N. A. informován o bezpečné trase dovozu přes přístav, Soud vyzdvihl, že jeho plánovaná trestná činnost měla spočívat teprve v následné přepravě drog z Bremerhavenu do Berlína a nebyla tak aktivitami policie nikterak ovlivněna. Soud proto konstatoval, že třetí stěžovatel nebyl ke spáchání trestného činu vyprovokován, protože v jeho případě nedošlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.